



# LOŠTICE

V Lošticích žili Židé od roku 1554. Přehlednou informaci o jejich působení ve městě přinesla publikace městského úřadu (Loštice, město a jeho obyvatelé, 1999). V kapitole, kterou napsal ing. arch. J. Klenovský, jsou uvedeny nejstarší židovské památky. Hřbitov, dnes místy zarostlý křovím, patří k nejstarším v České republice.

„Původně zde mohlo být 300 - 400 hrobů,“ říká ing.

Miloš Dobrý. „Nejstarší pomníky jsou ze 17. století. Přímo ve vchodu dnes stojí rodinný dům, márnice byla zbořena, ovocné stromy zasahují až k některým hrobům. Židovská obec měla na začátku 90. let projekt na oplocení hřbitova, ale Památkový ústav v Olomouci ho nedovolil uskutečnit.“

Další hřbitov měli mít loštičtí Židé na vlastní parcele v Žadlovické ulici. Tento záměr úplně zrušila 2. světová válka. Z místa, kde měly stát pomníky, je dnes sad.



## Otázky:

- Stojí dnes v Lošticích synagoga?
- Proč si změnila rodina Morgensternových po válce příjmení?
- Které důležité budovy umíte rozeznat na historické mapě Loštic?
- Za jakých okolností vznikla tato mapa?
- Proč se někdy setkáváme na české straně s neochotou mluvit o holocaustu?

# LOŠTICE

## Svědectví pamětníků

Holocaust na Olomoucku byl jen zlomkem plánu, který počítal s vyhlazením veškerého židovského obyvatelstva.

„Před válkou jsme měli téměř 4000 členů,“ řekl tajemník Židovské obce v Olomouci ing. Miloš Dobrý, bývalý táborový vězeň. „Po válce se jich vrátilo asi 350 včetně emigrantů, vojáků a jednotlivců, kteří se ukrývali. Sám za sebe mohu říci, že jsem zůstal naživu většinou díky náhodě. Přičinil jsem se o záchranu, kde to jen šlo, často v podmínkách, které jsou dnes stěží pochopitelné. Mé vlastní přičinění tvořilo ovšem nepatrnou část toho, čemu se dalo říci v táboře úspěch. Ten často trval týden nebo i jediný den.“

Žádná čísla z těchto osudů nikdy nezahrnou rozsah neštěstí, které postihlo zmizelé rodiny, jejich nejbližší příbuzné a známé. Co o nich dnes víme? Pamatuje si někdo, že čekali i v Lošticích na transport?

„Ano, vzpomínám si,“ vypráví Ctibor Lolek (80), který musel v říjnu 1938 vystěhovat svou Společenskou tiskárnu ze Zábřeha do Loštic. „Viděl jsem skupinu lidí s batohy a s kufry. Šli pěšky na moravičanské nádraží. Poznal jsem mezi nimi tři nebo čtyři obličeje, ale nepamatuji se už, jestli transport doprovázel ozbrojený doprovod. Odhaduji, že k vlaku šlo nuceně asi 50 lidí.“

Anna Pazderová, rozená Doubravská (75), dojížděla za války z Loštic do Litovle na kadeřnické učiliště. O transportu nám řekla doslova: „Nikdo u toho nechtěl být, aby ho omylem nevezli s sebou. Jedna mladá Židovka mě nějaký čas předtím prosila, abych zavezla prstýnek jejímu chlapci do Ostravy. On byl rabín, ale já se s Židy moc nezaplétala. Věděla jsem, že je nic pěkného nečeká. Před transportem jsem mluvila s paní Fischerovou, která se jako jediná se svou matkou a jejím manželem z koncentráku vrátila. O tom, co prožila, nikdy nechtěla mluvit. Když na to náhodou narazila, vždycky mi řekla: „Aničko, to radši nechtěj vědět.““

Do transportu bylo 22. června 1942 zařazeno 59 židovských občanů z Loštic, se kterými byli odvezeni Židé z Litovle. „Šlo o transport AAF,“ sděluje ing. Dobrý. „Byl vypraven z Olomouce směrem na Terezín o čtyři dny později. Z 909 lidí ze Šumperska a z Přerосka, kteří byli v tomto termínu deportováni, jich 865 zahynulo. Do Loštic se vrátila pouze Gertruda Ecksteinová (nar. 1914) s maminkou Olgou a s tatínkem Vítězslavem.“

Mimo Ecksteinových, kteří se zabývali výrobou syrečků, výkupem a prodejem vajec v budově dnešní pošty a později i v domě č. XIX, byly do koncentračních táborů odvečeny mnohé další rodiny.



Plán Loštice z r. 1727  
Císař Karel VI. přikázal tzv. translokačním reskriptem z roku 1726 přeložení židovských obydlí do zvláštních separovaných čtvrtí. Protože novostavby přišly draho a návrh postavit nový farní kostel na jiném místě byl zamítnut, docílila vrchnost výměnu domů. Domy kolem kostela si Židé vyměnili za podobné, křesťanské na opačném konci města. Na plánu je vyznačena výměna křesťanských a židovských domů.

## Příběh Alžběty Morgensternové

„Když jsem dělala pojišťovačku, chodila jsem po bytech a sepisovala smlouvy. To musíte dávat pozor. V Lošticích jsem několikrát viděla, že měli lidé vystaveny věci po Židech. Říkala jsem si, že je možná dostali k opatrování, protože se s nimi znali. Ale proč si je přivlastnili, když se skoro nikdo z místních Židů nevrátil? Nic z toho nemohli potřebovat, protože to byly věci jen k modlitbám...“

Alžběta Morgensternová byla nejstarší dcerou učitele Morgensterna. Ten si vzal křesťanku z Litovle a měl s ní ještě jednu dceru a tři chlapce.

„Bydleli jsme v Horních Studénkách. Táta školy měl, ale nikdy neučil. Když přišli Němci a jeho rodinu sebrali do transportů, odstěhovali jsme se do Vlčic. Tam nás v třiadvacátém kolem Velikonoc vypálili. Mého bratra vynášeli z hořícího domu jen v košilce jako dvouměsíční dítě. Vím, kdo to udělal, ale nechci s tím nic dělat. Ten člověk žije v Němecu a je těžce nemocen. Horší bylo, když jsem šla po letech bratrovi ukázat, kde se ve Vlčicích narodil. Jedna paní hned uhodla, že jsem Morgensternová, a pozvala nás dál. Seděli jsme a povídali si o tom ohni. Najednou se za mnou ozval mužský hlas a té paní řekl: „Co jí to povídáš, dyť to je ta Židovka!““

Rodiče tatínka Alžběty Morgensternové bydleli v Lošticích. „Babička tam byla po první světové válce porodní asistentkou. Byt měli vedle synagogy, v rabínském domě. Tam na tom šlupínku byla židovská škola, kam chodil můj otec. Já to měla složitější. První rok jsem chodila z Vlčic do Loštic k panu řediteli Pokornému. Ten byl tak hodný, že nám nosil domů učebnice, abychom nezůstali pozadu. Ale po tom požáru jsme už nemohli ve Vlčicích zůstat. Šli jsme do Loštic, kde nám tehdy dali pro sedm lidí jedinou místnost. Tam jsme zůstali do podzimu 1944. Jednoho rána k nám přišli tři chlapi, vzali otce a od maminky také nás, celkem pět dětí. Budou se mít líp, říkali mamince, která nebyla schopná slova. Vím, že jeden z těch tří byl ze Žadlovic. Seděl v autě jako šofér.

V Praze nás odtrhli od otce a jednali, co s námi. Patřili jsme totiž pod Olomouc. Tak nás stále převáželi, asi po nějakých sirotčincích. Bylo to proti norimberským zákonům, protože židovské děti do deseti let nesměly zůstat bez rodičů. Najednou jsme se ocitli v transportu. Já měla v náručí Pavla, kterému bylo něco přes rok, Marie vedla tříletého brášku, za ním šli další. Přivezli nás do Terezína, vyrvali mi Pavla z náručí a oddělili nás. Já jsem zůstala s Marií v Kinderhausu. Tam byla světnice pro 30 nebo 40 dětí, u každé zdi stály vždy tři postele nad sebou, uprostřed byl dlouhý dřevěný stůl. Nenáviděla jsem tam jídlo. Dávali nám cosi mezi kroupami a hrachem, bylo to hodně osolené. Dávka stačila sotva na přežití. Ráno hrnek černé kávy, někdy mléko, chleba, někdy marmeládu. Vážila jsem jedenadvacet kilo.



# LOŠTICE

V Kinderhausu byla s námi slečna Hela, Pražačka, dělala tam vychovatelku. Ta nás učila počítat, četla s námi a vedla nás k tomu, abychom se uměli alespoň podepsat. Jednou nás vyvedli ven a před námi ji zastřelili. Pak jsem tam měla kamarádku Bělu, v mých letech. Ta zešílela, protože se musela jít podívat na popravu svého tatínka.

Měla jsem tam i dobré chvíle. Patřil k nim doktor z Bouzova, Žid, znal mého otce. Donesl mu zprávu, kam jsme dojeli, a vždycky mi řekl, že mí bratři žijí. Vídala jsem ho jednou za měsíc nebo za 14 dní, říkal mi, abych o něm tvrdila, že je můj otec. Jednou jsem ho podle dohody čekala, a on nepřišel. Za trest mne německé vychovatelky strčily na půdu, zapomněly na mě, já tam usnula a pak to probřečela.

To už se blížil konec Terezína, pro mne a pro sestru nejvíc záhadný. Byl 5. květen, pod okny jezdily tanky. Němky vzaly nohy na ramena a nechaly nás dva dny bez jídla. Já s Marií utekla. Otevřely jsme vrata a chtěly do Loštic. Namířily jsme si to přes Terezín, přešly park až k silnici, kde nám vlasovci házeli z tanků konzervy. Nevěděly jsme co s nimi, a tak jsme sbíraly do sukně jen sušenky a cukroví. Nastal večer, bály jsme se a nechtěly se do tábora vrátit. Přespaly jsme na lavičce a nikdo si nás v tom zmatku nevšiml. Tak jsme si dělaly tři dny, co jsme chtěly. Až nás našel otec, který se vracel z Německa. Dodnes si myslím, že to byl zázrak. Vzal nás na táborový dvůr, tam sehnal dvoukolku a ještě v noci jsme vyrazili na cestu. Pamatuji se, že po cestě z radosti rozhazoval terezínské peníze. Došli jsme do Roudnice už v horečkách. Táta musel vyhledat lékaře, který mu řekl, že máme zřejmě tyfus. Vzali nás do školy a vykoupali v malé vaničce. Nemoc nás položila asi na šest neděl. V té době oběsili v Roudnici na náměstí tři Němce a táta nás na tu popravu vzal.

Do Loštic jsme přijeli až v červenci. To už jsme cestovali vlakem, na střeše, protože ve vagonech nebylo místo. Stejně ta souprava jela krokem. Jedna paní nám tam dala ušitou panenku. Přijely jsme se sestrou domů a vůbec jsme nevěděly, kde jsme. Až potom, když byla s námi maminka. V Terezíně nás zatím hledal švédský a švýcarský Červený kříž.

Tatínkovi nastala nová kalvárie. Začal pátrat po našich sourozencích, já s ním byla na jedné cestě v Praze. Po třech měsících našel Petra v České Kamenici, pak Jarka, který byl v Olešnici u nějakých lidí. Nejmladšího Pavla jsme viděli až v sedmačtyřicátém roce. V únoru ho někdo přivezl z Prahy. Ten rok také otec požádal úřady v Brně, aby nám změnily příjmení. Z Morgensternů, kteří toho tolik vytrpěli, se stali Malinovi a přestěhovali se do Mohelnice. Ale i tam musela moje dcera po letech slyšet, když za jejím kamarádem volali výrostci: „Nechod' s tou Židovkou.“

Opis sdělení Židovské obce v Praze pro paní Alžbětu Dostálovou (roz. Morgensternovou, pozd. Malinovou) v Mohelnici:

Sdělujeme Vám, že pan Julius Morgenstern, nar. 16. 12. 1865, a paní Laura Morgensternová, nar. 10. 7. 1880, oba naposled bytem v Brně - Král. Pole, Purkyňova 86, byli dne 31. 3. 1942 deportováni transportem Af - 141/142 do Terezína. Pan Morgenstern byl deportován dne 25. 4. 1942 pod číslem An - 302 z Terezína do Varšavy, paní Morgensternová byla deportována dne 18. 4. 1942 pod číslem Ag - 261 z Terezína do Ostrowa. Oba se nevrátili. Od 1. 10. 1941 museli nosit židovskou hvězdu. Pan Richard Morgenstern, nar. 21. 6. 1910, před deportací bytem v Lošticích, byl koncem roku 1944 internován v prac. táboře Hagibor v Praze. Dne 31. 1. 1945 byl deportován pod číslem AE - 1955 do Terezína.

Po skončení války se vrátil. Od 1. 10. 1941 musel nosit židovskou hvězdu.

Jeho děti: Alžběta, nar. 11. 10. 1936, Jaroslav, nar. 25. 4. 1940, Marie, nar. 9. 8. 1938, Pavel, nar. 5. 8. 1943, Petr, nar. 7. 2. 1942, všichni naposled bytem v Lošticích, byli dne 7. 3. 1945 deportováni transportem čís. AE - 7 - 31/32/33/34/35 do Terezína. Po skončení války se vrátili.

## Loštická synagoga

Synagoga, kterou za války zlikvidovali nacisté, měla od r. 1949 podobný osud jako hřbitov. Miloš Dobrý nám řekl, že ji pro nedostatek peněz na opravy musela Židovská obec v Olomouci prodat.

*„Dům koupili manželé Jílkovi za 91 tisíc korun. V roce 1957 ho prodali Městskému národnímu výboru v Lošticích. Krátce poté byl zbořen rabínský dům. Později se budova upravila pro Havelkovo muzeum a lidovou školu umění.*

*Odborná stavební firma zpevnila podzemí a klenbu, záměr nebyl dokončen. Synagoga dnes chátrá. Po roce 1989 nám Loštice nabídly, abychom od města koupili synagogu zpět. Neměli jsme na to prostředky. Víím, že náš objekt v Lošticích byl pak nabízen pražské židovské obci i Federaci ŽO. Teprve po vzniku vládní nadace, která se stará o chátrající synagogy, byly Loštice vybrány jako město s židovskými památkami. Je tedy naděje, že se synagoga časem opraví. Domy, které patřily před válkou zdejším Židům, byly ihned po transportu vyrabovány a obsazeny Němci. Po roce 1945 je převzala česká správa Loštic a prodala je zájemcům z obce.“*



Zatím připomíná holocaust ve městě Památník Adolfa Kašpara, kde jsou fotografie a základní údaje o zdejších židovských občanech. Synagoga chátrá a její oprava nebude jednoduchá. Starosta Loštic ing. Ladislav Škoda nám poskytl další podrobnosti.

*„Není to lehký úkol. Z našeho pohledu přijde rekonstrukce na 14 milionů korun. Město by tak velkou částku nikdy nedalo dohromady. Letos se v celé věci začíná situace zajímavě vyvíjet. Zveřejnili jsme náš nadační záměr a podařilo se nám získat první drobné dary od místních podnikatelů. Začátkem května nám napsala Federace židovských obcí v ČR, že její prezidium rozhodlo převzít loštickou synagogu do svého majetku bezplatným převodem. Měli jsme k této věci připravit návrh smlouvy. Dnes máme z Federace další dopis, ve kterém je už řešení jasnější. Federace nám sděluje, že uvítá využití synagogy jako kulturního prostoru pro výstavy, koncerty a podobné akce. Ještě důležitější je, že Federace podle této zprávy bude moci využít na rekonstrukci prostředky z nově zřízeného Nadačního fondu obětem holocaustu, do kterého vkládá z rozhodnutí vlády a parlamentu Fond národního majetku určitou sumu právě na tyto účely. Z dopisu vyplývá, že vše začne letos na podzim. Pokud to půjde dobře, mohlo by dojít k zahájení rekonstrukce synagogy v průběhu roku 2001.*

*Pokud to dovedeme do konce, splatíme aspoň symbolicky dluh, který mají Loštice ke svým židovským spoluobčanům. Bohužel ani nevíme, jestli zůstali ve světě alespoň někteří příbuzní. To je druhá, stejně důležitá věc naší práce. Zmizeli totiž občané, kteří měli v Lošticích domov. Jak ho po takové době vrátit? Pouze skutkem pokory, o který se musíme společně pokusit.“*